

*О. В. Білоцький,
к. ю. н., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу
Н. М. Гулій,
слухач магістратури спеціальності "Державна служба",
Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу*

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

*O. Bilotskyi
Ph.D. of Legal Sciences, Assistant Professor of Public Administration and Local Government Department,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
N. Hulii,
Magistracy Student, The specialty "Civil Service", Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

THE MAIN WAYS OF PREVENT AND FIGHT AGAINST CORRUPTION IN UKRAINE

У статті висвітлено сутність поняття, причини виникнення та класифікації заходів запобігання та протидії корупції. Охарактеризовано роль корупції у суспільства та її сутність у процесі трансформації країни. Особливу увагу акцентовано на причинах виникнення та поширення корупції в Україні. Подано особливості корупції кризового типу. Проаналізовано основні напрями боротьби з корупцією. Наведено приклади зарубіжного досвіду, зокрема шведської та сингапурської стратегії боротьби з корупцією, а також методів боротьби з корупцією кризового типу у Сполучених Штатах Америки. Акцентовано увагу на те, що в Україні існує достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Здійснено аналіз чинного законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення. Запропоновано шляхи подолання корупції.

In this article the essence of the concept, reasons and classification of measures to prevent and fight against corruption are highlighted. It is characterized the role of corruption in society and its meaning in the country transformation. It is submitted the peculiarities of crisis type corruption. Particular attention is emphasized on the reasons of corruption occurrence and spread in Ukraine. It is analyzed basic directions of anti-corruption. In particular provided examples of international experience of Sweden and Singapore anti-corruption strategy and methods of combating crisis type corruption in the United States. It is analyzed the current legislation on liability for corruption offenses. The ways of fighting corruption are suggested.

Ключові слова: корупція, поширення корупції, боротьба з корупцією, відповідальність, шляхи запобігання та протидії корупції.

Key words: corruption, spread of corruption, responsibility, ways of fighting and preventing corruption.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання щодо ефективного впровадження заходів боротьби з корупцією є однією із найважливіших проблем, які намагається вирішити Українська держава. Актуальність даного питання полягає в тому, що корупція є найбільшою перешкодою до економічного зростання і розвитку країни, а головним її стимулом є можливість отримання економічного прибутку, зв'язаного з використанням владних повноважень. Тому одним із важливих аспектів сучасної державної влади є впровадження заходів запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Щодо реалізації поставленого завдання було зроблено чимало, серед яких ключовим є прийняття Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції",

та низку інших законодавчих актів, які спрямовані на запобігання та протидії корупції; розроблено антикорупційну програму, схвалено Концепцію боротьби з корупцією. Не зважаючи на це, корупція продовжує домінувати як одна з найактуальніших соціальних проблем сучасності.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню поняття та класифікації боротьби з корупцією присвячено чимало статей та публікацій (М. Бездольний, В. Гаращук, О. Хмара, І. Печенкін, М. Мельник, Р. Кулаковський, М. Хавронюк та ін.).

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на те, що існує широкий діапазон законодавчо-нормативної бази та наукових досліджень, мало вивченим залишається питання саме впровадження ефективних методів запобігання та протидії корупції в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження основних заходів запобігання та протидії корупції з метою внесення пропозицій для вирішення поставленої проблеми за допомогою впровадження більш ефективних антикорупційних методів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Корупція як інтернаціональне глобальне явище притаманне усім країнам незалежно від політичного устрою і рівня економічного розвитку. Справа лише в масштабах і в формах участі у корупції урядових структур. Її існування здійснюється на різних рівнях, в різноманітній кількості та має усіляку природу свого походження. Крім того, варто зазначити, що в Україні корупція не існує, а процвітає. Перед тим як розпочати аналізувати поняття та класифікацію заходів запобігання та протидії корупції, варто визначитись поняття "корупція". Корупція (від лат. corrumpere — псувати) — протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів. [1]. Відповідно до Закону України "Про засади запобігання та протидії корупції": "корупція — використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 цього Закону (суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення), наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей" [2].

У значній частині гуманітарних, і зокрема кримінологічних, досліджень, розрізняється загально суспільствознавчий, загальноюридичний і кримінологічний аспекти аналізу корупції. Але в усіх дослідженнях корупція трактується як відхилення від юридичних і моральних норм в процесі здійснення економічної і політичної влади, яке втрачає в систему, що перетворює корупцію на один з механізмів прийняття або гальмування адміністративних і управлінських рішень. Світовий досвід доводить, що корупція найбільш поширена в регіональних і державних центрах, де зосереджені правові, політичні, економічні владні інститути. Особливо стійкі і небезпечні для держави і громадянина столиці корумповані структури, які іноді стають звичним явищем. Недарма в Україні на буденному рівні спілкування існують сленгові вирази: "ціна питання", "пробити питання", "ціна посади" та інші.

Відомо, що корупція завжди зростає, коли країна знаходиться на стадії трансформації. Оскільки Україна проходить не просто стадію демократизації державного устрою, а здійснює докорінну трансформацію економічного і політичного устрою, правової і соціальної систем, то зростання рівня корупції є об'єктивного обумовленим фактором.

Корупція відіграє значну роль у інформаційному полі будь-якого суспільства (країни). Корупція в Україні має певні особливості, які відрізняють її від корупції в розвинених країнах.

Корупція в Україні поширюється та процвітає через:

- недосконалість політичних інститутів та судової системи;

- двозначні закони (тобто, просте, лаконічне і зрозуміле законодавство полегшує його застосування і скорочує потребу у великому апараті чиновників), а також значна їх кількість та суперечність між ними;

- незнання або нерозуміння цих законів населенням (це допомагає посадовим особам зловживати своїм становищем);

- кумівство та політичне заступництво (коли формуються особисті стосунки, тобто таємні домовленості);

- не розвинене громадянське суспільство (тобто, коли громадяни не мають можливостей ефективного контролю за діями законодавчої, виконавчої та судової гілок державної влади) [3].

Боротьба з корупцією стає популярним гаслом, який всі повторюють. Дивне явище спостерігається тоді, коли

мільйони українців виступають проти корупції, а у результаті виникає непорозуміння, яким чином вона існує. Зрозуміло, боротись з корупцією за допомогою радіо, телебачення, газети, засобів обчислювальної техніки та мережі інтернет є безнадійною, а в реальності це дуже складно. Звісно, як у законодавстві, так і в правовій літературі визначено основні напрямки боротьби з корупцією. Проте варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку держави та суспільства треба враховувати те, що корупція є наслідком, а не причиною негараздів у реформуванні економіки держави; пошук найбільш ефективних шляхів її подолання необхідно здійснювати на основі удосконалення законодавства держави та державного регулювання економічного життя суспільства; боротьба з корупцією повинна бути постійною; головні зусилля потрібно спрямувати на усунення основних причин та умов поширення корупції в Україні, а не на притягнення до відповідальності окремих корупціонерів [4].

Корупція занадто дорого коштує нашій державі і народу як в матеріальному, так і в духовному вимірах. І справа не тільки у прямих втратах від корупції, які досягають за приблизними підрахунками аналітиків декількох десятків мільярдів доларів за рік. Не менш небезпечне те, що в суспільній свідомості вкорінюється стереотип про корупцію як етично прийнятну форму дії і "відновлення соціальної справедливості", розмивається розуміння суспільної небезпеки цього явища. Тому вивчення причин і наслідків розповсюдження корупції, систем боротьби з нею сьогодні — нагальна проблема суспільних наук, у першу чергу юридичних.

Вирішальною ланкою для розв'язання проблеми доброчесності влади є вдосконалення інститутів державної служби, адміністративних процедур та державних закупівель в органах виконавчої влади. Саме у цих сферах спостерігаються тенденції до посилення корупційних ризиків, серед яких необхідно виділити такі:

- недосконалість законодавства про державну службу, зокрема щодо добору кадрів на державну службу, належного матеріального стимулювання державних службовців, декларування і контролю за активами та видатками державних службовців, їх близьких осіб, неефективність механізмів атестації та відсутність процедури ротатії державних службовців на окремих посадах;

- відсутність законодавчо встановлених етичних регуляторів поведінки державних службовців, контролю за їх дотриманням та можливості притягнення до відповідальності за порушення цих правил;

- непрозорість та недосконалість процедур прийняття адміністративних рішень, зокрема, невизначеність окремих елементів адміністративних процедур, можливість створення і використання альтернативних (тіньових) адміністративних процедур, неврегульованість проблеми застосування дискреційних повноважень, суперечності у статусі державних органів (конфлікти контрольної і дозвільної функцій, контрольно-дозвільної і господарської функцій органів державної влади);

- проблема відповідальності за неправомірні рішення органів державної влади та їх посадових осіб;

- неефективність державного контролю у сфері державних закупівель, зокрема вибір неконкурентних процедур закупівлі, відсутність процедури дискваліфікації учасників з негативною репутацією ("чорних списків"), обмеження доступності інформації про державні закупівлі [5].

Дійсно, успішна боротьба з корупцією в цих умовах неможлива без застосування заходів, пов'язаних з встановленням відповідальності за корупційні діяння, а саме: адміністративної, кримінальної, цивільної та дисциплінарної.

У науковій літературі подано різні підходи, які мають прямий зв'язок із застосування того чи іншого методу боротьби з корупцією.

Прихильники однієї з позицій стверджують, що боротися з корупцією необхідно перш за все через втілення в життя економічних та соціальних умов, за яких особи, які є потенційними корупціонерами, стримуються від вчинення діянь через те, що вони більш зацікавлені не вчиняти протиправне діяння, ніж вчиняти його, оскільки розмір благ, які вони можуть отримати є значно меншим, ніж те, що вони отримують від держави за виконання покладених на них завдань.

Так, наприклад, В.М. Гаращук пропонує боротися з корупцією шляхом усунення основних умов, що породжують корупцію. При цьому до основних умов він відносить:

- низький рівень життя державних службовців та осіб, котрі уповноважені на виконання функцій держави;
- низьку заробітну плату та довгострокові затримки в її одержанні;
- високі ціни на товари та послуги, що наближаються до світових, а нерідко й перевищують їх;

— бездумну конфіскаційну податкову політику держави, за якої виробнику легше "купити" чиновника та приховати з його допомогою прибутки, аніж платити податки та ін. [6].

О. Пасхавер зазначає, що успішна боротьба з системною корупцією в Україні передбачає спочатку реалізацію фундаментальних економічних і політичних заходів цієї боротьби, а потім розгортання всього арсеналу антикорупційних технічних засобів. Зворотна послідовність є не лише малоефективною, а й небезпечною соціально та політично [7].

Варто зауважити те, що думка про необхідність боротьби з корупцією шляхом запровадження різного роду реформ, зокрема економічних, підтримується не тільки національними фахівцями, а також іноземними науковцями. Так, професор Петрус С. ван Дюйн вважає, що в боротьбі з корупцією найбільш ефективними заходами є економічні та соціальні.

Неважно помітити, що найбільш результативним шляхом боротьби з корупцією є усунення передумов і причин, які сприяють її появі та процвітанню, основними з яких є економічні, позбавитися яких швидко та ефективно неможливо. Для цього потрібні серйозні економічні, політичні та інші реформи, які потребують значного часу та витрат. У той же час це не виключає можливість застосування у боротьбі з корупцією і адміністративних (вольових) методів, які не потребують значних витрат.

Економічний метод повинен втілюватися в життя через впровадження в Україні економічних, соціальних та інших заходів стимулюючого характеру, які потребують значного часу та фінансових витрат.

Економічна доцільність протидії корупції передбачає, що антикорупційні заходи повинні бути економічно обґрунтованими як з точки зору їхньої економічної ефективності, так і можливих негативних побічних наслідків, а також реальної економічної можливості їх впровадження в життя.

З набранням чинності Закону України "Про засади запобігання та протидії корупції", особи на яких поширюється дія цього Закону, отримали певні обмеження у своїй діяльності. Подібні обмеження встановлюються з метою запобігання і протидії корупції та широко застосовуються в усьому світі.

За умов масштабної корупції акцент робиться саме на усуненні причин, а не на боротьбі з конкретними її проявами. Саме тому, в прийнятому антикорупційному законодавстві досить велика увага приділена превентивним методам боротьби з корупцією, тобто запобіганню її проявам.

Розглядаючи ж Закон України "Про засади запобігання та протидії корупції", слід зазначити, що в преамбулі йдеться про те, що даний Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави [2].

У вказаному Законі визначено, зокрема, наступну класифікацію заходів запобігання та протидії корупції, що пов'язані з діяльністю державних службовців:

- 1) встановлення спеціальних обмежень:
 - обмеження щодо використання службового становища;
 - обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
 - обмеження щодо одержання подарунків (пожертв);
 - обмеження щодо роботи близьких осіб;
 - обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування;

2) спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- 3) фінансовий контроль;
- 4) врегулювання конфлікту інтересів;
- 5) вимоги щодо прозорості інформації;
- 6) заборона на одержання послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Варто зазначити, що велику увагу привертають до себе слова: "В це важко повірити, але до середини XIX ст. в Швеції і до середини XX ст. в Сінгапурі був надвисокий рівень корупції. Зараз в цих державах корупції майже немає", — констатував доктор юридичних наук Микола Хавронюк [3].

Шведська стратегія боротьби з корупцією, за його даними, включала в себе набір таких інструментів, як запровадження стимулів (через податки, пільги і субсидії) замість заборон; відкриття доступу до інформації; створення незалежної і ефективною системи правосуддя; встановлення парламентом високих етичних стандартів для адміністраторів і забезпечення урядом їх дотримання.

Сінгапурська стратегія натомість була побудована на таких елементах, як детальна регламентація дій чиновників і спрощення бюрократичних процедур для населення; суворий нагляд за дотриманням високих етичних стандартів; створення автономного Бюро з розслідування випадків корупції, в яке громадяни можуть звертатися зі скаргами на чиновників і вимагати відшкодування збитків; підвищення незалежності суду; введення економічних санкцій для юридичних осіб за давання хабара і відмову від участі в антикорупційних розслідуваннях; дерегулювання економіки; підвищення зарплат чиновників; підготовка кваліфікованих адміністративних кадрів, аж до направлення тисяч молодих людей для отримання вищої освіти в Європі, Австралії і США [3].

ВИСНОВКИ

Аналізуючи корупційні ризики в діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід звернути увагу на відсутність контролю з боку керівництва.

З метою недопущення (запобігання) виникнення такого корупційного ризику можна запропонувати контроль з боку безпосереднього керівництва, який має здійснюватись:

- систематично, тобто нести регулярний характер, або постійно;
- всебічно, тобто якомога більше охоплювати всі питання та напрямки роботи;
- шляхом перевірки не тільки тих службовців, які мають слабкі результати роботи, а й тих, що мають добрі результати;
- об'єктивно, тобто виключати упередженість;
- гласно, тобто результати контролю повинні бути відомі тим особам, які підлягали контролю;
- результативно (дієво), тобто в залежності від результатів контролю мають вживатись відповідні заходи.

Також для запобігання виникнення цього ризику необхідним є такий обов'язковий захід, як надання безпосереднім керівництвом державним службовцям практичної допомоги в реалізації поставлених завдань.

У найкращому випадку контроль з боку керівництва має містити всі перераховані категорії, внаслідок чого буде усунуто умови для виникнення інших корупційних ризиків.

Отже, корупція в нашій державі — це корупція кризового типу. Тобто така, що породжується кризою сучасного українського суспільства, здатна поглиблювати цю кризу, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові й моральні реформи.

Корупція кризового типу в Україні, яка вражає не лише державу, а й громадянське суспільство та саму українську націю, зумовлює те, що для ефективною протидії їй можна запропонувати розробити адекватну саме цьому типові корупції (а не корупції взагалі) технологію. І тут варто звернутися до світового досвіду. Зокрема до технології протидії корупції кризового типу, використаної Ф. Рузвельтом у рамках так званого "Нового курсу", який був застосований для виведення США зі стану Великої депресії 1929—1933 років (Згідно з Програмою боротьби з організованою злочинні-

стю Федеральним урядом було створено об'єднання — "Ударні сили", що діяли під загальним керівництвом Міністерства юстиції США та в тісному контакті з правоохоронними органами штатів. Їх головним завданням було виявлення груп організованої злочинності, а також пошук доказів злочинної діяльності учасників незаконного підприємництва та корумпованих чиновників. З метою виконання поставлених завдань кожна ударна група має у своєму складі державних обвинувачів і оперативних співробітників ФБР, Адміністрації по застосуванню законів про наркотики (АПЗН), Бюро внутрішніх доходів, Служби еміграції і натуралізації, представників Берегової охорони та Митної служби США. Таким чином, кожний підрозділ володіє можливостями тих служб, співробітники яких входять до його складу. Ефективність діяльності зазначених федеральних формувань базувалася на об'єднанні зусиль найбільш досвідчених співробітників правозастосовчих органів. Правовий режим діяльності ударних груп визначався кримінально-процесуальним законодавством і спеціальними інструкціями Міністерства юстиції США). Подібного підходу в Україні немає.

Аналіз чинного законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення дає підстави стверджувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Вона передбачає цілий комплекс кримінально-, адміністративно-, цивільно-правових, дисциплінарних та інших заходів, який дозволяє притягнути до того чи іншого виду відповідальності практично будь-яку посадову особу органів державної влади, що допустила те чи інше зловживання владою чи посадовим становищем.

Важливим фактором запобігання проявам корупції є вдосконалення діяльності органів по боротьбі з корупцією.

Необхідно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні дії та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах.

Одним із головних напрямів має бути створення умов, які б обмежували безпосередній контакт з клієнтом і таким чином унеможлилювали скоєння корупційних діянь державними службовцями.

Єдина мета зусиль усіх державних органів у цьому напрямі — це забезпечення дотримання прав і свобод громадян, якнайповнішої реалізації їхніх законних інтересів, адже єдиним чинником ефективності роботи у цьому випадку є те, наскільки громадяни задоволені виконанням зобов'язань, які бере на себе держава.

Тому нинішня антикорупційна діяльність Української держави не адекватна сучасному стану корупції. Вона зводиться до маніпулювання змінами в законодавстві (що має вигляд його вдосконалення) й хаотичних дій з "вдосконалення" інституцій кримінальної юстиції (правоохоронних органів). Вже досить тривалий досвід такої протидії в Україні свідчить про її малу результативність. Аналіз практики протидії корупції в Україні показує, що вона не заснована на адекватних уявленнях про причини та ключові проблеми поширення корупції, чільне місце серед яких посідають: політична корупція, державно-управлінська (адміністративна) корупція, соціальна корупція, тіньова економіка, організована злочинність.

"Корупція подібна проституції, тільки в останньому випадку жінки, які торгують своїм тілом, можуть знайти виправдання своїм вчинкам "приземленими" посиланнями на необхідність вижити й прогнати дітей. Чиновники ж особливо "високого польоту", торгуючи своїм посадовим становищем або займаючись, м'яко кажучи, незаконною діяльністю, мають куди більш "піднесені" потреби у вигляді всіляких мерседесів і джипів, шикарних квартир і вілл, свого напівлегального бізнесу і нечуваних привілеїв. І хоча розмір чиновницького апетиту прямо пропорційний статусу в ієрархічній драбині влади, будь-який чиновник-корупціонер — вже точно державна повія" — Коїчіро Мацура Глава ЮНЕСКО.

Література:

1. Юридичний словник. Корупція [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/dictionary/k/korupsiya.htm>

2. Закон України "Про засади запобігання та протидії корупції": за станом на 13 березня 2012 р. / Верховна Рада України. — Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 40. — С. 404.

3. П'ять причин, чому в Україні поширена корупція, і що з цим робити? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/5-prichin-chomu-v-ukrayini-poshirena-korupciya-i-shho-z-czim-roboti.html>

4. Ревак І.О. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження: монографія / І.О. Ревак. — Львів: ЛьвДУВС, 2011. — 220 с.

5. Дрьомов С.В. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / С.В. Дрьомов, Ю.Г. Кальниш, Д.Б. Клименко, та ін.; за редакцією Ю.Г. Кальниша. — К.: ДП "НВЦ "Пріоритети", 2010. — 88 с.

6. Гарашук В.М. Стратегія і тактика боротьби з корупцією. Концепція боротьби з корупцією в Україні / В.М. Гарашук // Міністерство юстиції України. Підготовчі матеріали. Координатор — центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України. — К., 1997. — 244 с.

7. Пасхавер О. Антикорупційна спрямованість економічних та політичних реформ. Концепція боротьби з корупцією в Україні. Міністерство юстиції України. Підготовчі матеріали. Координатор-центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України. — К., 1997. — 245 с.

8. Скрипничук В.М. Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції": тестові завдання, відповіді та коментар. — вид. 2-ге, доповнене / В.М. Скрипничук, О.В. Білоцький. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 80 с.

References:

1. The official site of Codes and Laws of Ukraine (2011-2014), "Legal dictionary", available at: <http://kodeksy.com.ua/dictionary/k/korupsiya.htm>

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On principles of prevention and combating corruption", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (Accessed 13, March 2012).

3. The official site of anti-corruption portal "Five reasons why in Ukraine is widespread corruption and what to do?", available at: <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/5-prichin-chomu-v-ukrayini-poshirena-korupciya-i-shho-z-czim-roboti.html> (Accessed 18 September 2013).

4. Revak, I. O. (2011), *Korupsiya: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennya* [Corruption: theoretical and methodological bases of research], LvDUVS, Lviv, UA.

5. Dromov, S.V. Kalnysh, U. G. and Klimentko, S. E. (2010), *Korupsiya v Ukraini: prychny poshyrennya ta mekhanizmy protydyi* [Corruption in Ukraine: Causes and mechanisms for combating the spread], DP "NVTs "Priorytety", Kyiv, Ukraine.

6. Garashchuk, V.M. (1997), *Stratehiya i taktika borotby z koruptsiyeyu. Kontsepsiya borotby z koruptsiyeyu v Ukraini* [The strategy and tactics of corruption fighting. The concept of corruption fighting in Ukraine] Ministerstvo yustytysiyi Ukrainy. Pidhotovchi materialy [Justice Ministry of Ukraine. Preparatory materials], Koordynator-tsentr pravovoyi reformy i zakonoproektykh robit pry Ministerstvi yustytysiyi Ukrainy [Coordinator of the centre for legal reform and legislative drafting in the Justice Ministry of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

7. Paskhaver, O. (1977), *Antykoruptsiyna spryamovanist ekonomichnykh ta politychnykh reform. Kontsepsiya borotby z koruptsiyeyu v Ukraini* [Anti-corruption orientation of economic and political reforms. The concept of corruption fighting in Ukraine], Ministerstvo yustytysiyi Ukrainy. Pidhotovchi materialy [Justice Ministry of Ukraine. Preparatory materials], Koordynator-tsentr pravovoyi reformy i zakonoproektykh robit pry Ministerstvi yustytysiyi Ukrainy [Coordinator of the centre for legal reform and legislative drafting in the Justice Ministry of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

8. Skrypnichuk, V.M. (2013), *Zakon Ukrainy "Pro zasady zapobihannya i protydyi koruptsiyi"* [The Law of Ukraine "On Principles of Prevention and Combating Corruption"], 2nd ed, Misto NV, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2014 р.